

СТРАТЕГІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

УДК 332.13

Медвідь В. Ю.

У статті встановлено, що інструменти регулювання регіонального розвитку покликані не лише забезпечувати узгодження інтересів і конструктивну взаємодію між різними учасниками суспільних стосунків (органами державної та місцевої влади, населенням і структурами бізнесу), але і згладжувати міжрегіональні відмінності, що мають місце в економічному розвитку. Розглянуто методологічні основи стратегічного планування розвитку регіонів як складової сучасного інструментарію економічного регулювання регіонального розвитку. Визначено, що стратегія регіонального (територіального) розвитку є певним набором регулятивних заходів, спрямованих, у першу чергу, на узгодженість спільних дій у визначенні можливих позитивних перспектив просторово-часових змін у найважливіших параметрах.

Ключові слова: регіон, регіональний розвиток, економічне регулювання, інструменти регулювання.

СТРАТЕГИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

УДК 332.13

Медведь В. Ю.

В статье установлено, что инструменты регулирования регионального развития призваны не только обеспечивать согласование интересов и конструктивное взаимодействие между разными участниками общественных отношений (органами государственной и местной власти, населением и структурами бизнеса), но и сглаживать межрегиональные отличия, которые имеют место в экономическом развитии. Рассмотрены методологические основы стратегического планирования развития регионов как составляющей современного инструментария экономического регулирования регионального развития. Определено, что стратегия регионального (территориального) развития является определенным набором регулирующих мероприятий, направленных, в первую очередь, на согласованность общих действий в определении возможных позитивных перспектив пространственно-временных изменений в важнейших параметрах.

Ключевые слова: регион, региональное развитие, экономическое регулирование, инструменты регулирования.

STRATEGY OF TERRITORIAL ECONOMIC DEVELOPMENT: THEORETICAL ASPECT

The tools of regional development adjustment have been established not only to provide the harmonization of interests and constructive cooperation between different parties of the social relations (the bodies of state and local power, population and business structures) but also to level out interregional differences in economic development. The methodological fundamentals of the strategic planning of the regions' development as a constituent of the modern tools of economic regulation of regional development are considered. The regional (territorial) development strategy has been defined as a set of regulation measures first of all aimed at coordinating the joint actions to specify some potential positive prospects of the spatio-temporal changes in the major parameters.

Key words: region, regional development, economic adjusting, adjusting instruments.

Поглиблення процесу ринкових перетворень в Україні потребує зміни існуючих стереотипів господарювання, методів стратегічного планування, програмування і прогнозування, принципів управління та механізмів реалізації відповідних заходів. Тому в сучасних умовах актуалізується проблема формування стратегічних напрямів економічного регулювання регіонального розвитку. Це спричинено тим, що виникає необхідність у виборі цільових орієнтирів середньо- і довгострокового економічного розвитку, підкріплених чіткими уявленнями про відповідну методологію, а саме: принципи, пріоритети та джерела. Особливого значення набуває врахування рівня спеціалізації економіки окремого регіону, що забезпечує як ефективне функціонування, так і можливий його розвиток. Знання перспектив можливого економічного розвитку регіонів стає вирішальним при формуванні державної регіональної політики або суто регіональної політики. Без формування відповідної стратегії територіального розвитку неможливо побачити й усвідомити найбільш важливі інтереси бізнесу і населення, що визначають кон'юнктуру ринку. Необхідність розробки стратегії спричиняється тією обставиною, що стабільність і передбаченість відділеного майбутнього стають однією з визначальних умов можливого розвитку.

Вивченню та узагальненню проблем стратегічного планування регіонів (територій) і розробці стратегії комплексного просторового розвитку присвячені фундаментальні дослідження українських вчених-регіоналістів. Результати досліджень з даних питань певною мірою розкрито в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Найбільш відомими є роботи Румянцевої З. П., Весніна В. Р., Поповича О. М., Самостроєнко Г. М., А. Широї, А. Груздева, О. Татаркіна, А. Швецова та інших дослідників [1 – 8].

Проте цілісного, інтегрованого теоретичного обґрунтування стратегічного територіального планування економічного розвитку регіону (територій) досі не розроблено, тому в трансформаційний період доцільною є необхідність подальшого комплексного дослідження теоретичних та методичних основ регулювання стратегічного планування економічного розвитку регіонів (територій).

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних основ стратегічного планування економічного розвитку регіону (територій) в трансформаційний період шляхом узагальнення наявного

наукового досвіду щодо складових сучасного інструментарію економічного регулювання регіонального розвитку.

Основами складовими економічного регулювання регіонального розвитку виступають, у міру їх просторово-часового зрізу реалізації, стратегії територіального розвитку, прогнозування і стратегічне планування розвитку територій, програмування та перспективне (індикативне) планування територіального розвитку, а також механізм реалізації відповідних заходів.

Під стратегією прийнято розуміти "мистецтво здійснення якої-небудь діяльності, засноване на точних і далекосяжних прогнозах" [9, с. 767]. Під стратегією розвитку регіону можна розуміти деякий вибір основних напрямів сутнісних змін у структурі продуктивних сил і техніко-економічних відносин, які складають основу територіально-економічної системи, спрямованих на надання такого стану цій системі, при якому досягаються заздалегідь визначені параметри в просторовому і тимчасовому вимірюванні. У той же час стратегія передбачає спільний задум щодо того, як можна досягти головних цілей вирішення певних проблем, що стоять перед тією або іншою структурою, а саме: сусільством, організацією, окремим суб'єктом тощо. Розробка і реалізація стратегії регіону – це процес не одноразовий, це не компанія, яка може бути проведена від початку до кінця в якісь заздалегідь встановлені терміни. Стратегічне управління за своєю суттю і призначенням є процесом безперервним, що передбачає не лише етапність його виконання, але і взаємодію між етапами по лінії прямого та зворотного зв'язку. А це викликає необхідність своєчасних коректувань рішень, що приймаються, для адаптації до зміни як зовнішнього середовища, так і внутрішніх умов розвитку [1, с. 52].

За своєю структурою будь-яка стратегія – це досить складна конструкція. Елементами стратегії є: система цілей, пріоритети розподілу ресурсів та правила здійснення управлінських дій [2]. У даному випадку структура стратегії представлена стосовно основ менеджменту, науки, яка покликана забезпечувати управління трудовими колективами.

Стосовно регіонального розвитку структура відповідної стратегії може бути подана через такі її складові, як: задум, концепція, місія, цілі та способи реалізації. Якщо задум стратегії розвитку повинен містити основні (ключові) напрями розвитку: характер і хід перетворення, джерела фінансування стратегічних

ініціатив, виділення точок зростання [3, с. 53], то концепція (від лат. – розуміння) передбачає певний спосіб розуміння і трактування явища, процесу, включає віддзеркалення основної точки зору на предмет. Власне концепція є деякою сукупністю поглядів, способів розуміння, тлумачення окремого предмета дослідження відносно вирішальних його характеристик [10, с. 51].

Логічну і методологічну основи стратегії територіального розвитку має складати розуміння того, що господарство регіону – це не простий об'єкт, що складається з кількох елементів, а швидше система, функціонування якої забезпечується безліччю вертикальних і горизонтальних взаємодій. Основи таких взаємодій складають економічні інтереси, тобто вектори, що визначають основні цілі розвитку регіону.

Місія стратегії регіонального розвитку може бути визначена у вузькому і широкому її розумінні [3, с. 53]. Місія в широкому сенсі слова включає філософію регіонального розвитку та його організаційну складову, а саме: влада, бізнес і населення. Названі складові визначають призначення регіонального розвитку, цінності, традиції, звичаї, а також відносини з відповідними структурами. Місія у вузькому сенсі слова характеризує призначення можливого розвитку окремих секторів економіки регіону, встановлює можливі потреби жителів регіону або суб'єктів підприємницької діяльності, можливе технологічне і функціональне призначення окремих підприємств у спільній структурі господарського комплексу.

Цілі в широкому сенсі слова означають деякий кінцевий стан, до якого прагне система, а у вузькому – це ідеальний стан, майбутній результат, що бажаний для людини або колективу. Цілі можуть поділятися на монетарні і немонетарні. На рівні регіону до немонетарних цілей можна віднести показники поліпшення якості життя та екологічного середовища, розвитку галузей рекреації, туризму, відпочинку і т. д. У свою чергу, монетарні регіональні цілі передбачають підвищення рівня економічного розвитку, що вимірюється питомою вагою валового регіонального продукту на душу населення, рівня вживання благ на душу населення, рівня продуктивності праці і т. д. [3, с. 53].

Крім того, за змістовним призначенням цілі можуть розподілятися на економічні, соціальні та політичні. За горизонтом, або періодом дії, можуть розрізнятися короткострокові, середньострокові і довгострокові цілі, а також цілі, що досягаються на певний момент, або точкові, і цілі, що діють протягом конкретного періоду, або траєкторні. За масштабністю цілі можуть підрозділятися на екстремальні, тобто ті, що прагнуть до максимального або мінімального значення, і рівневі, тобто ті, що змінюються на деяку величину. За значущістю для системи і мірою деталізації або, навпаки, узагальнення цілі розділяються на стратегічні, тактичні та оперативні. Індикативний характер регіональних стратегій обумовлює формування й регулювання цілей підприємств і організацій як корпоративного, так і приватного секторів [3].

Способами реалізації стратегії регіонального розвитку виступають уже безпосередньо прогнозування і стратегічне планування розвитку територій, програмування та перспективне (індикативне) планування територіального розвитку.

Стратегія розвитку регіону є складною динамічною системою, ефективність якої залежить як від внутрішніх механізмів формування й реалізації стратегії, так і від способів взаємодії із середовищем на різних стадіях життєвого циклу [4, с. 28]. При цьому вона є своєрідною програмою реалізації комплексу стратегічних пріоритетів,

кожен з яких розвивається за своїми законами. Тому стратегія розвитку в цілому, як і її окремі компоненти, може бути описана категоріями теорії життєвого циклу, їх можна

уявити як товари, що просуваються на ринок і вимагають відповідного маркетингового забезпечення. Даний підхід передбачає ефективно використовувати інструментарій маркетингу як при розробці, впровадженні та реалізації стратегії розвитку регіону, так і при управлінні даним процесом [4, с. 29].

Розробка стратегії довгострокового розвитку будь-якої території, в тому числі і регіону, вимагає особливої уваги до таких важливих чинників економічного розвитку, як: виробничий потенціал, ресурсні та інфраструктурні обмеження, просторовий розвиток економіки і т. д. Це дозволяє сформувати необхідну ресурсну базу для вирішення відповідних питань, що забезпечують економічне зростання, проблем подолання інфраструктурних обмежень стійкого розвитку, врахувати регіональну компоненту прогнозу, забезпечити необхідний рівень узгодженості результатів [5, с. 31].

Стратегія економічного розвитку дає можливість визначити спільні і секторальні орієнтири внутрішнього розвитку регіону, врахувати та "примирити" інтереси і стратегічні плани окремих господарюючих суб'єктів, точно зважити й задіяти ресурсний, інфраструктурний і гео економічний потенціали, отримавши таким чином синергетичний ефект для розвитку регіону на тривалий період часу [6, с. 115].

Стратегія розвитку є плановим документом. Він формується в процесі стратегічного розвитку, суть якого полягає в науковій постановці цілей, виборі головних пріоритетів (напрямів) розвитку регіону, визначенні шляхів, якими належить рухатися, відборі потрібних технологій і інститутів, встановленні необхідної секторної структури економіки, а також способів вирішення соціальних питань. Метою стратегічного розвитку є забезпечення достатнього потенціалу для успішного розвитку регіонального соціуму [7, с. 76].

Проте, як свідчить практика, в даний час територіальний розріз регіональних стратегій – це велика рідкість, а там, де він все ж присутній, його якість залишає бажати кращого. Річ у тому, що за своїми цілями, оцінками ситуації, підходами до перспективного розвитку нинішні регіональні стратегії повністю є документами регіональної виконавчої влади, які відображають її інтереси та устремління. Відповідно в стосунках з "громадами" органи цієї влади однозначно виступають у ролі вищої розпорядливої інстанції, визначаючи орієнтири і джерела розвитку районів, міст та ін. Як правило, мова не йде про рівноправну, систематичну і гармонійну взаємодію регіонального та місцевого рівнів у постановці перспективних завдань і у виборі способів їх вирішення [8, с. 32].

У зв'язку з цим дуже гостро стоїть питання про можливий горизонт стратегій регіонального розвитку, що розробляються. Багато хто вважає, що періодом для розробки стратегій регіонального розвитку повинен виступати часовий відрізок від 10 до 15 років, інші – що такий період повинен складати 20 – 25 років, треті – до 50 років. Вибір того або іншого періоду часу багато в чому повинен визначатися тим, наскільки він забезпечує бажаний рівень ефективності реалізації відповідної стратегії. Для цих цілей може використовуватися, наприклад, розрахунок економічної ефективності реалізації стратегії регіонального розвитку, заснований на співвідношенні здійсненої за даний період часу сукупності змін на суму витрат і втрат, пов'язаних з формуванням та реалізацією стратегії. Виходячи з даного визначення, ефективність стратегії можна визначити в процесі її

розробки, реалізації або на дату завершення за будь-якою стратегією, що сформована, або в комплексі [4].

Таким чином, стратегія як інструмент економічного регулювання регіонального розвитку є не лише концептуальним задумом досягнення якої-небудь мети, але й певним набором регулюючих заходів, направлених, у першу чергу, на узгодженість спільних дій у визначенні можливих позитивних перспектив просторово-часових змін у найважливіших параметрах (характеристиках) регіону. Вихідними позиціями розробки стратегії територіального розвитку стають теоретичні, методологічні і методичні положення, керуючись якими можна вибрати найбільш прогресивні напрями, рух яких дозволить значно підвищити конкурентоспроможність регіону. Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні теоретичних положень розробки стратегії територіального розвитку, а саме набула подальшого розвитку парадигма територіального розвитку регіонів, заснована на виділенні основних імперативів формування стратегії територіального економічного розвитку, що забезпечує узгодження можливих цілей та інтересів на різних рівнях економіки регіону.

Література: 1. Румянцева З. П. Новые реалии территориального управления / З. П. Румянцева, В. Б. Зотов // Менеджмент в России и за рубежом. – 1999. – № 11. – С. 45–57. 2. Веснин В. Р. Основы менеджмента / В. Р. Веснин. – М.: Т. Д. "Элит-2000", 2001. – 440 с. 3. Попович А. М. К вопросу формирования и реализации стратегии развития промышленности региона / А. М. Попович // Экономика и управление. – 2006. – № 2 (23). – С. 52–56. 4. Самостроенко Г. М. Потенциал стратегии развития региона / Г. М. Самостроенко // Инновации. – 2003. – № 9. – С. 27–29. 5. Широв А. Об инструментари долгосрочного макроэкономического прогнозирования / А. Широв, А. Янтовский // Экономист. – 2008. – № 2. – С. 31–44. 6. Груздев А. Стратегия развития региона: цели, преимущества, технология разработки / А. Груздев // Общество и экономика. – 2008. – № 1. – С. 115–120. 7. Татаркин А. Местное самоуправление в системе стратегий социально-экономического развития регионов России / А. Татаркин, В. Бочко // Федерализм. – 2008. – № 4. – С. 69–84. 8. Швецов А. Систематизация инструментов перспективного планирования территориального развития: настоятельная необходимость и конкретные предложения / А. Швецов // Российский экономический журнал. – 2009. – № 5. – С. 12–47. 9. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М.: Современный литератор, 2003. – 976 с. 10. Экономическая энциклопедия: у 3-х т. Т. 2 / редкол.: С. В. Мочерный (в. ред.) та ін. – К.: Видавничий дім "Академія", 2001. – 848 с.

References: 1. Rumyantseva Z. P. Novye realii territorialnogo upravleniya [New realities of territorial management] / Z. P. Rumyantseva, V. B. Zotov // Menedzhment v Rossii i za rubezhom. – 1999. – No. 11. – Pp. 45–57. 2. Vesnin V. R. Osnovy menedzhmenta / V. R. Vesnin. – M.: T. D. "Elit-2000", 2001. – 440 p. 3. Popovich A. M. K voprosu formirovaniya i realizatsii strategii razvitiya promyshlennosti regiona / A. M. Popovich [On the issue of forming and realizing the strategy of regional industry development] // Ekonomika i upravlenie. – 2006. – No. 2 (53). – Pp. 52–56. 4. Samostroenko G. M. Potentsial strategii razvitiya regiona [Potential of regional development strategy] / G. M. Samostroenko // Innovatsii. – 2003. – No. 9. – Pp. 27–29. 5. Shirov A. Ob instrumentarii dolgosrochnogo makroekonomicheskogo prognozirovaniya

[On the tool of long-term macroeconomic prognostication] / A. Shirov, A. Yantovskiy // Ekonomist. – 2008. – No. 2. – Pp. 31–44. 6. Gruzdev A. Strategiya razvitiya regiona: tseli, preimushchestva, tekhnologiya razrabotki [Strategy of region development: aims, advantages, technology of development] / A. Gruzdev // Obshchestvo i ekonomika. – 2008. – No. 1. – Pp. 115–120. 7. Tatarkin A. Mestnoe samoupravlenie v sisteme strategiy sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya regionov Rossii / A. Tatarkin, V. Bochko [Local self-government in the system of strategies of socioeconomic development of regions of Russia] // Federalizm. – 2008. – No. 4. – Pp. 69–84. 8. Shvetsov A. Sistematzatsiya instrumentov perspektivnogo planirovaniya territorialnogo razvitiya: nastoyatel'naya neobkhodimost i konkretnye predlozheniya / A. Shvetsov [Systematization of instruments of the perspective planning of territorial development: insistent necessity and concrete suggestions] // Rossiyskiy ekonomicheskiy zhurnal. – 2009. – No. 5. – Pp. 12–47. 9. Noveyshiy slovar inostrannykh slov i vyrazheniy. – M.: Sovremennyy literator, 2003. – 976 p. 10. Ekonomichna entsyklopediia: u 3-kh t. Vol. 2 / redkol.: S. V. Mocherniy (vidp. red.) ta in. – K.: Vydavnyshy i dim "Akademii", 2001. – 848 p.

Інформація про автора

Медвідь Вікторія Юрївна – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств Донбаської національної академії будівництва і архітектури (86123, Україна, Донецька обл., м. Макіївка, вул. Державина, 2, e-mail: viktoriyamedved@mail.ru).

Інформація об авторе

Медведь Виктория Юрьевна – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств Донбасской национальной академии строительства и архитектуры (86123, Украина, Донецкая обл., г. Макеевка, ул. Державина, 2, e-mail: viktoriyamedved@mail.ru).

Information about the author

V. Medvid' – Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economy of Enterprises Department of Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture (2 Derzhavin St., 86123, Makiivka, Donetsk region, Ukraine, e-mail: viktoriyamedved@mail.ru).

Рецензент

докт. екон. наук,
професор Гавкалова Н. Л.

Стаття надійшла до ред.
31.01.2013 р.

